

VÄTTERN- ETT ARKIV FÖR GEOLOGI OCH ARKEOLOGI.

När Huskvarnalingenjören Algot Friberg (en av sin samtidas främsta arkeologer) vid Växjö stifts tolfte folkskollärarmöte i Jönköping år 1892 bland annat omnämnde, att "450 meter ut i Vättern ligger en del murkna trädstammar till hälften dolda i botten samt att där förekommer rotstående ekstubbar i primärt läge på 3,5 meters djup," inleddes de geologiska undersökningarna om och i Vättern. En rad forskare har sedermera lämnat värdefulla bidrag, som nu bildar underlag för vidare forskning.

Statsgeologen prof Henrik Munthe studerade torvmossarna i Jönköping år 1907 och kom till det resultatet att Vättern måste ha höjt sig minst 15 meter sedan inlandsisens avsmältning för cirka 11.000 år sedan.

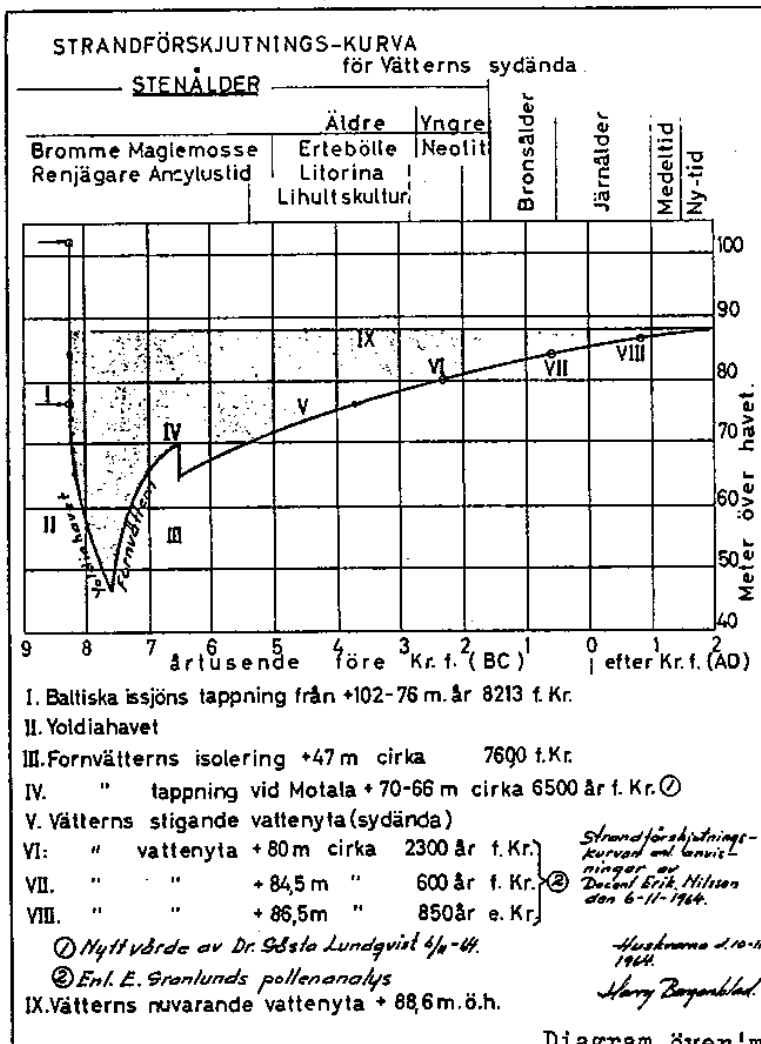
Han kunde emellertid ej leda i bevis att det fanns överlagrade mossar (mossar kan ju ej bildas under vatten) under Jönköpings östra stadsdel, trots att han på olika sätt sökte dessa, som han anade fanns. Han var dock ganska nära att finna vad han sökte. Man hade nämligen år 1896 borrarat en brunn på Stora Hotellets gård i Jönköping, och på 20 meters djup hade man fått upp torv ur borrhålet. Prof G Lagerheim undersökte detta material, men kunde inte komma till annat resultat än att detsamma "måste ha fallit ned i borrhålet varför det saknade intresse." Man kunde helt enkelt inte tro, att Vätterns vattenyta en gång hade legat 20 meter under nuvarande nivå.

Under 1900-talet har en rad geologer som t ex Erik Granlund, Gösta Weiler och Erik Nilsson utfört den forskning som resulterat i strandförskjutningskurvan (positiv transgression) för Vätterns sydända. Förf hade under deras senare år personliga kontakter med såväl Weiler som Nilsson och fick således ta del av deras grundforskning i ämnet. Statsgeologen Erik Granlunds pollenanalysserier från Vätterbygdens torvmossar fick utgöra det primära underlaget för transgressionskurvan, som i sista utformning visar att Vätterns vattenyta en gång legat cirka 40 meter under nuvarande nivå.

År 1962 planerades i Vättern Europaväg E-4 utanför stadsmuseet. Under provborrningar i Huskvarnaviken för fastställande av markunderlaget, där vägen skulle fram i Vättern, påträffades en torvmosse (märkt L på bifogad karta). Förf lyckades i all hast få upp en torvkärna ur mossen samt att omgående anmäla fyndet till kvartärgeologiska institutionen i Uppsala. Efter ett par dagar anlände dåvarande amanuensen L-K Königsson (nu prof) och senare även doc John Norrman (nu prof).

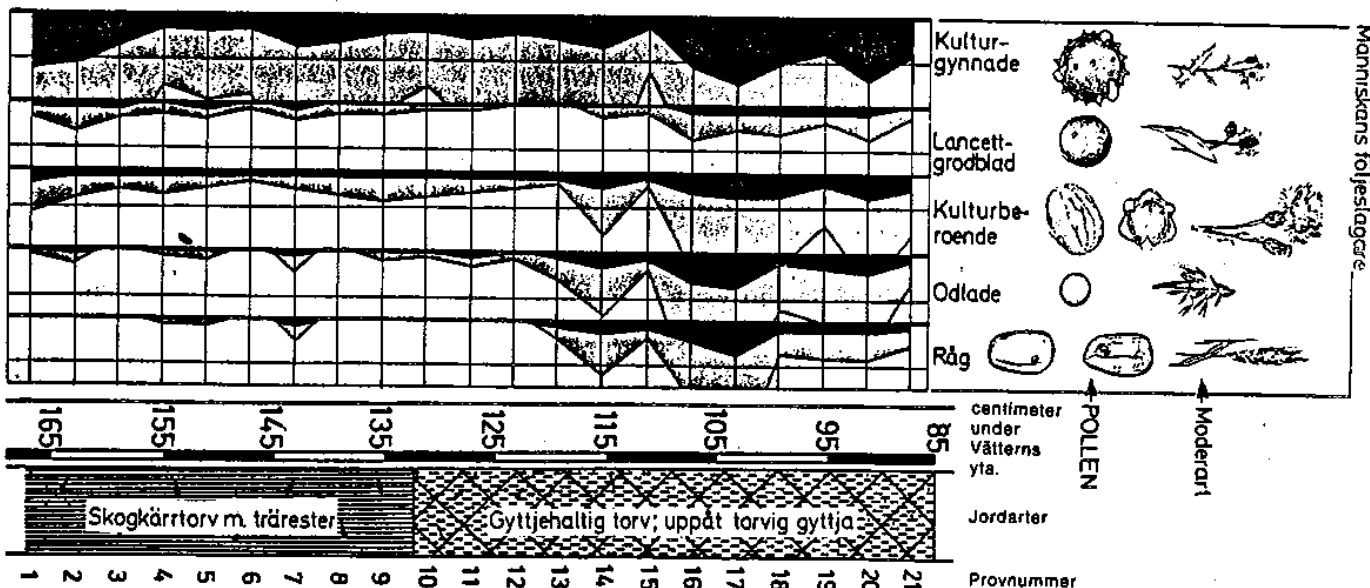
Nu blev torvmossen föremål för ny provtagning enligt en noggrannare metod än den förf använt. Författarens första torvkärna har nu pollenanalyserats av Königsson och resultatet har redovisats i "Vår Hembygd 1978."

Ur Königssons pollenanalysdiagram visar vi här endast den del som berör "människans följeslagare" under en tusenårsperiod från ungefär 300-talet till 1300-talet. Bygden har berikats med den information som Vättern ruvat på i århundraden. Vi ser bl a hur människorna tidvis odlat sin råg och hur följeslagarna

Strandförskjutningskurva med periodindelning för Vätterns sydspets.

Diagram över 'människans följeslagare' under en tusenårsperiod, c 300-1300 e Kr, efter pollenanalys av torvpelare ur mossen 'L' vid Junex'i Vättern. Utfört av prof. L-K Königsson, Uppsala. Torvpelaren togs upp år 1963 av förf. i samband med E-4:s förläggande till vätterstranden. Diagrammet med därtill hörande uppsats publicerades år 1978 i "Vår hembygd" utg av Huskvarna hembygdsgörening.

(ogräsen) följer med i utvecklingen.

Minnen från förhistorisk mänsklig aktivitet på Vätterns botten.

Strax efter upptäckten av torvmossen L fick förf erbjudande av dykarutbildade adjunkten Torbjörn Alexandersson i Linköping (nu doc i Uppsala), om samarbete för att söka eventuella spår av mänsklig verksamhet i Huskvarnaviken från den tid då området var torrt land. Förf och Alexandersson samarbetade under åren 1963 och 1964 och ett sammandrag finns angivet på närstående karta. Undersökningens resultatet redovisades i uppsatser av oss båda i "Vår Hembygd".

Senare inledde förf samarbete med Jönköpings dykarklubb, vilket resulterat i att tre betydelsefulla lösfynd (bronssvärd, holkyxa och spjutspets av järn) hittats på olika ställen ute i Vättern.

Av stort intresse är givetvis också de träföremål (400-årig ekstock från 800-talet och ett bearbetat föremål av ek från 500-talet) som vi lyckats rädda undan från att hamna på en tipp, när vägarbetet hade startat.

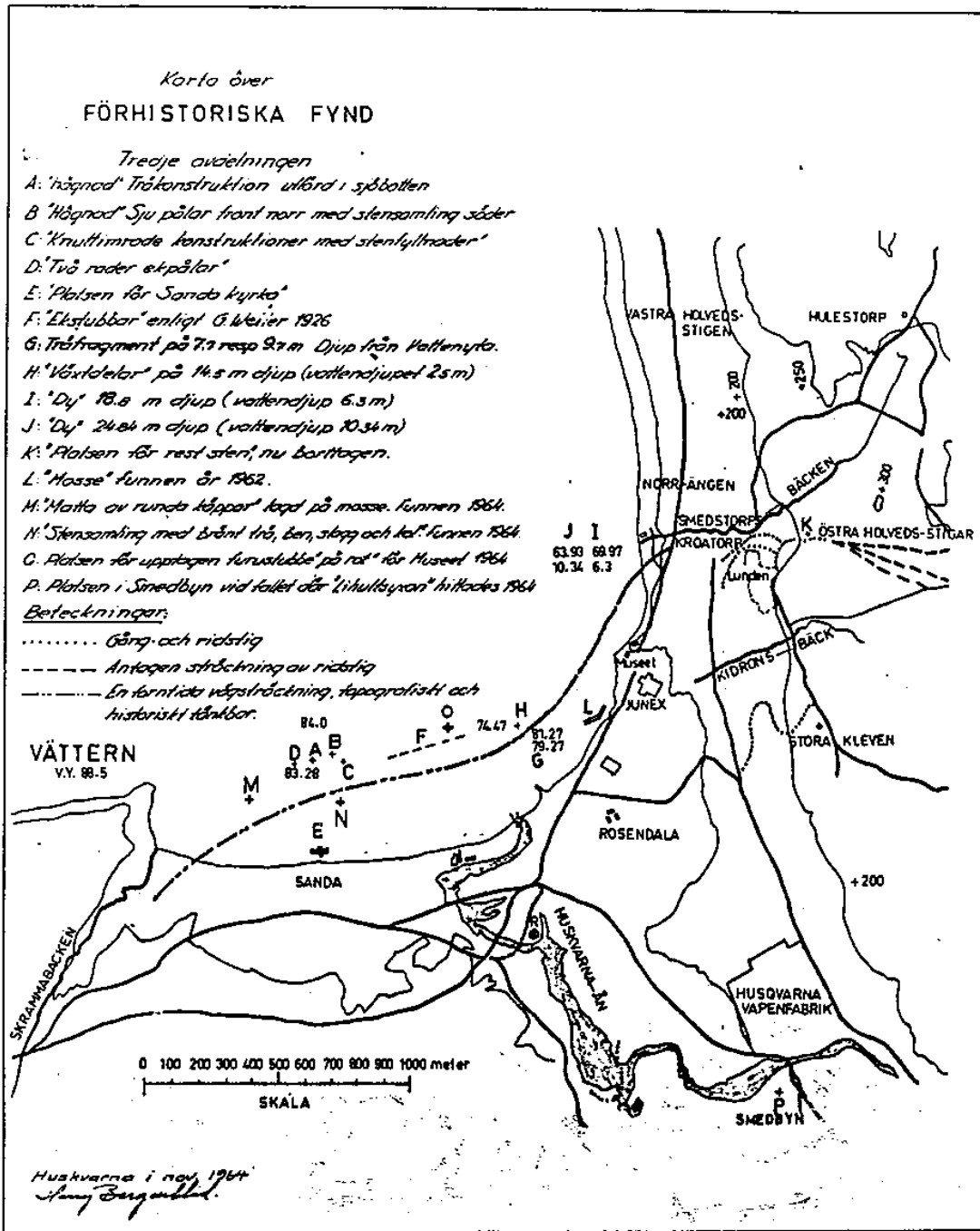
Dessa organiska material låg gömda i mossen L:s bottenlager. Övrigt trämaterial följde med till avfallstippen utan att kunna räddas.

Vi skall vara tacksamma mot Vättern som under årtusenden skyddat detta unika förhistoriska material av framförallt organiskt ursprung till kommande generationer. Framtida forskning kan här inhämta information om miljön och mycket annat, där människor haft sin hemvist.

Åverkan av nyfikna torde vara utesluten i detta material men medveten förstörelse sker så fort en grävmaskin äter sig ned genom utfyllnadsmassor till de underliggande organiska arkiven, som ligger hårt sammanpressade på olika nivåer. En arkeolog kan föga mer uträtta än att då och då få någon timma på sig för att ta sig ned i schakten och där registrera lagerföljd o dyl. Grävskopornas innehåll kan dessutom i gynnsammaste fall bli tillgängligt för sållning. Nu är det inte så, att Huskvarnaviken innehåller det rikaste undervattensarkivet - det finns i stället i Jönköping. Rocksjön, Munksjön och intilliggande strandområden där såväl Laga- som Nissastigarna sedan urminnes tider förenades samt stora delar av "Rockö"-området med sin bebyggelse, utgör ett högintrösant område. Här ligger betydande lämningar gömda flera tiotals meter under utfyllnader för industrier, vägar och hus. I takt med Vätterns stigande vattenyta avsattes här ett arkiv, vars kronologi stratigrafiskt kan avläsas. Det arkeologiska materialet torde vara överväldigande stort.

Huskvarna hembygdsförening, som äger stadsmuseet i Huskvarna, har enbart för vätterfynden ordnat en särskild, 4 m lång, specialutförd hjulförsedd monter av glas och rostfritt material. Denna monter kallas för "Vätterns botten" och rymmer för närvarande sådana fynd som annars skulle ha hamnat ute på en tipp. Under de närmaste somrarna skall vi använda en Hasselblad Super Wide i uv-hus för att förevisa de synliga resterna av det material, som huskvarnaborna lämnat kvar för mer än tusen år sedan.

Harry Bergenblad (Huskvarna)

Karta över Huskvarnaviken med utmärkning av förhistoriska fynd från undersökningar under åren 1963-64 av T. Alexandersson och H. Berg-enblad. Djupborrningar som visar organiska fynd enligt Kesslers och Mannerstråles djup-borrningsserie.